

NYÁRI Tamás

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar,
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs**

PhD Student

**University of Pécs, Faculty of Business and Economics,
IPDH Program in Regional Development**

email: nyari.tamas@ktk.pte.hu

**A SOMOGY MEGYEI TERMÁLFORRÁSOK
HASZNOSÍTÁSÁNAK KÉRDÉSE (1960-1990)**

**THE ISSUE OF THE UTILIZATION OF THERMAL
RESOURCES IN SOMOGY COUNTY (1960-1990)**

ABSTRACT

In Hungary, more and more economic policy measures have been taken since the 1960s to develop tourism. In some rural areas, this was linked to the increased number of oil drillings at the time, as hot water was found in many cases during the test drillings, on which thermal tourism could later be built. Despite the fact that Somogy county was already a prominent tourist destination through Lake Balaton, until the mid-1970s, 22 springs were found during the test drilling where the temperature of the breaking water exceeded 35°C. Some of these wells were closed, but the issue of their exploitation could not be circumvented, which caused a number of problems due to a lack of material and human resources. At the same time, the Somogy County Council and county organizations of the Hungarian Socialist Workers' Party (MSZMP) took the issue of thermal tourism extremely seriously and developed a concept for their development on two occasions. However, this only applied only to four major spas: Nagyatád, Igal, Csokonyavisonta and Kaposvár. The smaller spas were entrusted to local maintainers.

Kulcsszavak: termálturizmus, tanács, gyógyfürdő, termálvíz

Keynotes: thermal tourism, council, thermal water, spa,

1. Bevezetés

A második világháború után Magyarország szovjetizálása gazdasági értelemben az államosításokkal vette kezdetét.¹ Ez természetesen érintette az ország területén működő gyógy- és termálfürdőket is. Somogy megyében ekkor még csak a nagyatádi gyógyfürdő létezett, amely erőteljesen megrongálódott a világháború alatt.² Az első ötéves terv időszakában a nagy nehéz- és hadiipari beruházásokra koncentráló Rákosi-rendszer nem foglalkozott érdemben sem a turizmus, sem a fürdőkultúra ügyével.³ Az államosított fürdők kezelésére vonatkozóan azon túl, hogy működtesék őket, nem létezett semmiféle koncepció, a turizmus pedig kimerült a munkásüdültetésben.

Előrelépés 1955-ben történt, az Országos Idegenforgalmi Tanács felállítással,⁴ a következő évben pedig felértékelték a turizmus szerepét. A forradalom és az azt követő negatív nemzetközi visszhang hatására az ötvenes évek második felére ismét visszaesett a nyugatról érkező turisták száma. Az idegenforgalom fellendítése egyre sürgősebbé vált, mert az ország általános gazdasági mutatói romló tendenciát mutattak.⁵ Az 1961-ben induló második ötéves terv már ismét fontos szerepet szánt a turizmusnak.

Az idegenforgalom fejlesztéséről végül kiadták a 3117/1960 számú minisztertanácsi határozatot.⁶ A fejlesztendő területek közül elsősorban Budapestre és a Balaton partjára koncentráltak, de szó esik benne a gyógyturizmusról is. A szöveg megállapítja, hogy a gyógyfürdők idegenforgalmi fejlesztése csak lassan és vontatottan halad, a néhány felsorolt példa nem tartalmazza a nagyatádi fürdőt.

A megye ugyanakkor nem csak Nagyatád területén rendelkezik termálforrással, ez már a minisztertanácsi határozat idején is ismert volt. Volt egy fürdő Nagyatádtól délre, az akkor még önálló Kivadáron, ahol Somsich gróf alakította ki, romjai ma is megvannak. Még 1943-ban, szénhidrogén kutatás közben fedezték fel Csokonyavisona, 1947-ben pedig Igal termálvíz forrását. Olaj után kutatva fedezték fel Babócsa (1955), Buzsák-Csisztapusza (1956) és Szulok (1958) termálvizét is.⁷ Az 1957-es párthatározat itt is fellendítette a szénhidrogénkutatást, és sorban fedezték fel a föld alatt rejtőző forrásokat. Az 1970-es évek közepére a megye 15 településén 22 olyan termálkút volt ismert, melynek hőfoka meghaladta a 35°C-t.⁸

A továbbiakban tanulmányomban arra keresem a választ, hogy a meglévő gyógyfürdő üzemeltetésére és fejlesztésére, továbbá a fellelt termálforrások

hasznosítására milyen koncepciók jöttek létre a megyei pártszervezetekben és a megyei tanácsban. Volt-e bármilyen megyei vagy helyi szintű terv a termálvizek felhasználását illetően?

2. A Somogy megyei termálforrások hasznosításának kérdései – balneológiai vagy mezőgazdasági?

Ahogy a bevezetőben is említettem, a szénhidrogén-kutatások a negyvenes évektől kezdve folyamatosak voltak, és egészen a hetvenes évek közepéig nagy intenzitással folytak. Ezek folyamán kerültek feltárássra az említett termálvízforrások, melyek valójában a ténylegesen feltárt, hasznosítható forrásokat jelentették. Ezeken felül azonban ugyaneddig az időpontig kb. 120 olyan fúrást végeztek, melyek potenciálisan magukban rejtették a felhasználás lehetőségét. A 35°C-nál melegebb vizű, hasznosítható forrás közül hatot zártak le, és 16 üzemelt.⁹ Hasznosításukat számos tényező befolyásolta:¹⁰

- Megbízhatatlan adatszolgáltatás (pl. a 120 fúrás nem megfelelő dokumentálása)
- Forráshiány
- Technikai feltételek hiánya
- Humán erőforrás hiánya
- Koncepció hiánya

Főképp ez utóbbi hiányát kifogásolták, amikor 1957-ben a Somogyi Néplap hasábjain Szegedi Nándor tollából egy terjedelmes cikk jelent meg Nemzeti kincsünk – Hőforrásaink nyomában... címmel. Hajdúszoboszló, Harkány és Hévíz mintájára a Somogy megyei termálfürdők fejlesztését kívánták, hogy a vízkincset mihamarabb fordítsák gyógyászati célokra. A cikk négy fürdő tevékenységét elemezte (Babócsa, Csokonyavisonta, Csisztapuszta és Nagyatád), felszólítva a Megyei Tanácsot, a jobb kihasználásra és a meglévő társadalmi kezdeményezések támogatására: „Nagy társadalmi összefogás kell ahhoz, hogy hőforrásainkat gyógyításra használhassuk. Az állam, sajnos, jelenleg nem tud erre a célra nagyobb összeget fordítani. A lakosságnak, a községeknek, a városoknak kell megtalálni a társadalmi összefogás módját. A Megyei Tanács és az illetékes szervek pedig találjanak módot arra, hogy elhárítsák azokat az akadályokat, amelyek a falvak népének összefogását gátolják.”¹¹

Bár az MSZMP megyei szervezetei ebben az időszakban nem tárgyalták a források ügyét, az említett fürdők felújítási és korszerűsítési tervei lassan

elkészültek. Új fürdők építésébe is kezdtek, 1961-ben Kaposvárott,¹² 1962-ban pedig Igalon, ahol kinyitották a felfedezés után eldugaszolt kutat.¹³

A megyei tanács végrehajtó bizottsága 1965-ben tárgyalta először komolyabban a termálforrások ügyét.¹⁴ Több határozatot hoztak ennek kapcsán. Elhatározták Csokonyavisonta, Igal, Nagyatád és Kaposvár fürdőinek fejlesztését, ugyanakkor a csisztapusztait nem tartották célszerűnek. Egy másik fontos határozat egy fürdőhasznosítási társulat létrehozásáról szólt, melynek feladata a gyógyfürdők társadalmi támogatásának megszervezése volt. Ez annál is inkább fontosnak tekinthető, mivel a vizek gyógyító hatása ellenére egyik létesítmény sem kapta meg a gyógyfürdő rangot. A másik határozat a termálvizek mezőgazdasági hasznosításáról szól, és elrendelték annak vizsgálatát, hogy ez miképpen valósítható meg.

A felhasználás a továbbiakban is elsődlegesen az idegenforgalomba történt. Ez is lassan, vontatottan haladt. 1966-ban döntöttek csak Igal téliesítéséről és Csokonyavisonta útbekötéséről.¹⁵

1970-től kezdve került a tanács látószögébe ismét a csisztapusztai forrás, amelynek fejlesztésére tervek születtek. Ugyanekkor határozták el a szomszédos Táskai község termálforrásán alapuló fürdő létesítését is, amely azonban a mai napig nem történt meg.¹⁶

1974-ben a megyei tanács végrehajtó bizottsága egy közép-és hosszútávú koncepciót fogadott el a megyefürdőfejlesztéséről.¹⁷

- Infrastrukturális elmaradottság felszámolása,
- Higiéniai feltételek javítása vagy megteremtése (!),
- Sürgős javítások
- Felújítás, korszerűsítés – pl. Igal fejlesztése.

Ekkor a következő helyeken működött fürdő: Kaposvár, Nagyatád, Barcs, Igal, Csokonyavisonta, Nagybajom, Csurgó, Babócsa, Kálmán-
csa, Szulok és Csisztapuszta. A melegvizes fürdők éves forgalma elérte a 600.000 főt. A három legnagyobb fürdőt, Csokonyavisontát, Igal és Kaposvárt a következő évben vállalati kezelésbe adták. Ezzel a lépéssel a megye a tökehiányból eredő nehézségeket próbálta orvosolni, a feladat vállalatokra hárításával.¹⁸

1974-ben ismét szóba került a termálvizek más irányú hasznosítása. A községi tanácsok és a hozzájuk kötődő termelőszövetkezetek átszervezése, vagyis nagyobb egységekbe történő összevonása tökéreőbb mezőgazdasági egységeket eredményezett. Ez lehetőséget adott növényházak és fűthető fóliatelepek építésére, melyek fűtését geotermikus energiával, vagyis termálforrások segítségével képzelték el. Erre a legjobb példa Tárnyiban és Táskai községben volt.¹⁹

1979-ben azonban az MSZMP megyei pártbizottsági beszámoló az említett fejlesztések elmaradásáról panaszkodott: „*A megye egyik igen jelentős idegenforgalmi eleménél, a termálvizek hasznosításánál (Igal, Csokonyavisonta, Táska stb.) az előrelépés összességében szerény mértékű. A fürdőket ennek ellenére évente ma már 6-700 ezer vendég keresi fel. Ezek döntő többsége a nem szervezett turizmus keretében érkezik, A szervezett idegenforgalom fogadási feltételei a termálfürdőknél ma még nincsenek kialakítva.*”²⁰

Ezek szorgalmazása után az 1986-os pártbizottsági értekezlet csak megismételte azokat a terveket, melyeket 1979-ben is említett: „*A termál turizmusban rejlő lehetőségek jobb kihasználása érdekében a tervezett igali gyógyszálló komplexum megvalósítására kell összpontosítani. Szorgalmazni kell más települések (Csokonyavisonta, Szulok, Babócsa, Csiszta-puszta, stb.) termálvizeinek kulturált hasznosítását.*”²¹

3. A nagyatádi fürdő

Nagyatád fürdője a megye legrégebbi létesítménye. Forrását 1906-ban találták meg,²² a következő évben nyílt meg fürdője, mely 1910-től gyógyfürdő rangot kapott (150,606/1909. B. M. sz.)²³ és 1923-tól a község tulajdonába került, amely még ebben az évben pályázatot hirdetett az üzemeltetésére.²⁴ A második világháború pusztításai után végül az ötvenes években került sor egy nagyobb volumenű felújításra. 1955 decemberében a Somogy megyei Építőipari Vállalat kezdte meg a felújítást, de a következő év őszéig még csak a régi épületek lebontásáig jutottak.²⁵ Újabb egy év múlva, egy folyamatosnak mondható, sajtóban megjelent kritika után indultak el végül a munkálatok, melyek elhúzódása után 1958 márciusában adták át a közönségnek a felújított fürdőt.²⁶

Tíz évvel később újból megyei szinten foglalkoztak a fürdő ügyével. A megyei tanács 850.000 forintot utalt át korszerűsítésre és felújításra az 1965-ös döntést követően.²⁷ 1968-ban új szárnyal bővült, iszappakoló és masszírozó helyiségeket is nyitottak. Az MSZMP pártbizottsága 1969-ben egy fizioterápiás gyógyító részleg beindításáról számolt be, és ugyanekkor az Egészségügyi Minisztérium elé terjesztették a termálvizének gyógyvízzé nyilvánítási kérelmét: „*A nagyatádi fürdő fejlesztése van a legelőrehaladottabb stádiumban. A fürdőnek gyógyfürdővé és hévizének gyógyvízzé való nyilvánítása után terv szerint fizioterápiás gyógyító részleget indítanak be. [...] A fürdőnek gyógyfürdővé és hévizének gyógyvízzé való nyilvánítása az Egészségügyi Minisztériumban van elintézés alatt.*”²⁸

Az 1974-es koncepció előírta a fürdő fejlesztését, de végül csak 1980-ban döntöttek az újbóli felújításról. A következő évben még csak a kutat javították és újították fel, a fürdő felújítása csak ekkor kezdődött el.²⁹ A korszak harmadik nagy építkezése 1987-ben fejeződött be. Ekkorra a fürdő teljesen megújult, egy év múlva pedig meg is kapta az áhított gyógyfürdő rangot.³⁰

4. Az igali fürdő

Forrását nem sokkal a második világháború után, 1947-ben fedezték fel szénhidrogén-kutatás közben.³¹ A lehetőségekkel nem számolva ekkor még csak eldugaszolták a forrást.³² 1962-ben a község önerőből és társadalmi munkából kezdett hozzá a fürdő építéséhez. Az első medencéket még ez évben át is adták. 1964-re már 50.000 fölé nőtt, így fejlesztéséhez már kevésnek bizonyultak a községi források.³³

A fürdő felépítése szükségesé tette a helyi infrastruktúra megteremtését is. Az első években már látható volt, hogy a megnövekedett turistaforgalom komolyabb beruházásokat kíván. 1965-ben ezt írta a helyi sajtó: „Egyre inkább számolniuk kell a növekvő idegenforgalommal. Jelenleg ugyan még megfelel a fizetővendég-szolgálat, így még el tudják helyezni azokat a látogatókat, akik több napot szeretnének eltölteni Igalban, később azonban új lehetőség megteremtésére lesz szükség. A fejlesztést sürgeti a község kedvező fekvése, a jó összetételű víz és az, hogy a fürdő Kaposvárról is könnyen megközelíthető.”³⁴ Ez azonban nem volt zökkenőmentes, és lényegében a semmiből kellett kiindulni. Az első időkben még a kenyérüzlet üzemeltetése is téma volt. A Somogy Megyei Sütőipari Vállalat sokáig nem nyitott boltot a faluban, helyette Tamási vállalata tette meg. A távolság miatt azonban nem volt az üzlet gazdaságos, ezért ismét a megyei vállalattal vette fel a kapcsolatot a tanács. A tárgyalások során a bolt kínálatának kérdésén is összeveszttek, a vitát a nyilvánosság elé is vitték.³⁵ A hetvenes évekre kiépült az üzlethálózat, a fürdőtelep, ezután rendezték az utcák elnevezését, számozását, a kommunális hulladék elhelyezésének kérdését: „Segít a tanács is: hulladékgyűjtő zsákokat kap minden hétvégiház-tulajdonos. A zsákokat szeméthyűjtő kocsival rendszeresen ürítik, és a szemétszállításért nem kell fizetni. Aki viszont nem tartja be a köztisztasági intézkedést, annak fizetnie kell a szabálysértésért. Még az idén rendezik a fürdőtelep utcaelnevezéseit és házszámozását. Ez a tájékozódás egyszerűsítésén kívül lehetővé teszi a postai küldemények gyors kézbesítését is. A helyi áfész a tavalyi hat üzletét eggyel bővítette, az egész szezonban kapható lesz a frissen sült lángos és palacsinta.”³⁶

Közben bővítették a fürdőt, így 1979-re az Egészségügyi Minisztérium engedélyezte Igal üdülőhellyé nyilvánítását.³⁷ Mivel mind az 1965-ös, mind az 1974-es koncepciókban szerepelt a fejlesztésének terve, így az 1980-as évek elején felvetült az üdülőszövetkezet létesítésének a terve is, négy épülő üdülővel. A Somogy megyei tanács Végrehajtó Bizottsága végül döntött a szövetkezet létrehozásáról,³⁸ így a létrehozása 1981-ben el is kezdődhetett egy szervező bizottság létrehozásával.³⁹ Gyógyfürdővé végül csak 2001-ben nyilvánították.⁴⁰

5. Csokonyavisonta

Csokonyavisonta település 1942-ben jött létre, mikor egy belügyminiszteri rendelet (24.396/1942. B. M. sz.)⁴¹ elrendelte Erdőcsokonya és Somogyvisonta községek összevonását. Termálvizes forrását 1943-ban fedezték fel, amikor a Magyar-Amerikai Olajipari Társaság (MAORT) kőolaj- és földgázkutatók közben, 1.300 méter mélységben 75°C vizet találtak. A kutat – nyilván a háborús eseményekkel kapcsolatban 1944-ben lezárták, és csak a következő évben nyitották meg. Ekkor még csak árokfürdő működött, ami azt jelentette, hogy a vizet vízelvezető árokba eresztették, ahol a helyi lakosok nyitották meg a fürdőt. Emellett felfedezték az izsappakolás jótékony hatását is, ami miatt a fürdő egyre népszerűbb lett. 1946-ban megnyitották az első medencét.⁴²

1954-ben határozták el Csokonyavisonta korszerű gyógyfürdővé fejlesztését. Ekkor a Megyei Tanács 150.000 forintot irányzott elő egy 300 négyzetméteres medence, kádfürdő és öltöző építésére, továbbá parkosításra.⁴³ 1962-re megépült a második medence is, melyet a termálvíz hűtése céljából két részre osztottak.⁴⁴

A fürdő azonban a helyi termelőszövetkezet fenntartásában működött, amelynek nem volt elég kerete az évi 72.000 fős közönség kiszolgálásához. Mindez olyan helyzetet teremtett, hogy a megyei tanácsnak közbe kellett lépni. 1962-ben tanulmányterv készült a fürdő két ütemben történő fejlesztésére, melynek első tervezett üteme 1965-ig, a második 1970-g tartott.⁴⁵ 1965-ben hidegvizes medencét is nyitottak, majd a környékbeli földek felparcellázása után megkezdődött a nyaralóövezet kiépítése is.⁴⁶

Az 1965-ös tanácsi koncepció hatására 1969-re egy 5 éves programterv készült a fejlesztésére, amit erősített, hogy a település az 1974-es koncepcióban is kiemelt szerepet kapott.⁴⁷

1972-ben az első kút vizét hivatalosan is gyógyvízzé nyilvánították. Ekkoriban fűrtak egy második kutat is,⁴⁸ mert hetvenes évekre az éves látogatószám 120.000 fő fölé emelkedett. A fürdőt vállalati kezelésbe adták, ami megnövelte a fenntartó tőkeerejét.⁴⁹ A gyógyvízzé nyilvánítás tovább növelte a fürdő vonzerejét, amivel párhuzamosan az infrastruktúra fejlesztése is járult. Öltöző és kabinsor épült ki, 1985-ben pedig egy légkondicionált fürdőcsarnok. A rendszerváltás után a fejlesztések tovább folytatódtak, így a fürdő a mai napig a megye egyik legsikeresebb Balatonon kívüli üdülőhelyének tekinthető.⁵⁰

6. Kaposvár

1960 előtt Kaposvár egy kisebb stranddal rendelkezett, melybe a jelentések szerint napi 480 fő látogatott el. A kapacitás növelésének érdekében a második ötéves terv keretében előirányozták, hogy 1962-ben 18,5 millió forintból a meglévő strand mellé építenek egy újat.⁵¹ Végül már 1961-ben megindult az építkezés, amely azonban nagyon lassan, vontatottan haladt. A felújítás közben fedezték fel a gyógyhatású termálvizet. A víz több, mint 900 méter mélyről érkezett, kompresszor segítségével hasznosították. Hőmérséklete 50°C,⁵² amit 37°C-ra lehűtve engedtek a medencébe. Mindösszesen 33 millió forintból építették fel a fürdőt, mely 1967. április 30-án nyitotta meg kapuit.⁵³ A magasabb beruházási költség egyik magyarázata a fürdő díszítettsége: *„A termálfürdő hatalmas csarnokát egy egész falat befedő kerámia falikép díszíti. Majorosy Hédi alkotása. Ugyancsak a helyiség díszítője a két vízköpő figura is, az egyik medence szélén egy hal, a másik medencében pedig érdekes megoldásban kettős kos szájából lövell a víz, Metky Ödön alkotása. Simo József készítette a fedett uszoda kerámia faliképét. Az építmény egy belső udvart is magába zár, itt látható Kiss Nagy András szobrászművész Anya gyermekével című életnagyságú szobra.”*⁵⁴

A frissen átadott fürdő működése azonban már kezdetben sem volt problémamentes. Nagyon hamar kiderült, hogy az épület állaga folyamatosan romlik: *„Tíz év alatt tönkrement az uszoda nagy – déli – üveghomlokzata. az üveget tartó vasszerkezetet megette a rozsdá. A medencében szakszerűtlenül elhelyezett metlachilapok kilazultak, töredeznek. A külső burkolólapok egyszer csak potyogni kezdtek: életveszélyes volt az épület közelébe menni.”*⁵⁵ Ezért 1977-ben elhatározták, hogy az épület egy részét lebontják, és teljesen újjáépítik.

A tervek lassan készültek el, végül 1984-ben bezárták a létesítményt, melyet három év alatt felújítottak. 1987 nyarán nyílt meg újra, és működik azóta is.⁵⁶

7. Kisebb fürdők

A megye kisebb fürdőinek jellemzője, hogy megépítése a községi tanácsok tevékenységének volt köszönhető. A megye szintű koncepciókból a csisztapusztai kivételével hiányoztak ezek a fürdők. Az 1965-ös koncepció, mint említettük, nem tartotta célszerűnek Csisztapuszta fejlesztését, de öt évvel később már tervek születtek a korszerűsítésére.⁵⁷ A nyolcvanas évekig végül három nyitott és egy kisebb fedett medence üzemelt.⁵⁸

Nem került ugyanakkor a megyei tanács látószögébe Babócsa, melynek fürdőjét 1955-ben nyitották meg, de a hatvanas évek közepén már fejlesztésre szorult. A tervek 1964-ben elkészültek, de a szükséges 1,2 millió forintot nem tudták előteremteni.⁵⁹ Korszakunk végén, 1986-ban Babócsa Szulokkal együtt arra törekedett, hogy rávegyenek egy vállalatot, hogy tartsa fenn a fürdőt.⁶⁰ Ez utóbbi fürdő sem megyei hatáskörben nyílt meg, hanem tíz évvel a forrás felfedezése és eldugaszolása után a községi lakosok kívánására nyitották meg és üzemeltették kompresszorok segítségével.⁶¹

A megyében a rendszerváltásig nyílt még néhány kisebb, községi kezelésű fürdő Kálmáncsán, Nagyabajomban és Taranyban. A ma sikeres barcsi fürdő története is ekkor kezdődött.

8. Következtetések

Az eredeti kérdésre keresve a választ azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Somogy megyei tanács komolyan foglalkozott a balatoni strandok mellett a termálvizes források bázisán alapuló fürdőhelyek fejlesztésével. Két alkalommal is, 1965-ben, illetve 1974-ben koncepciót dolgoztak ki a fejlesztésükre. Ebben kiemelt szerepet kapott Igal, Csokonyavisonta, Nagyatád és Kaposvár. Ugyanakkor folyamatos probléma volt a forráshiány, és a tervek gyenge minőségű megvalósítása. A fürdők épületeit általában tíz évente fel kellett újítani, vagy korszerűsíteni. A forráshiány okaként elsősorban a kérdés másodlagos szerepét említhetjük meg. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a megye északi részén található a Balaton, amely országos szinten kiemelet turisztikai célpontnak számít. A fejlesztési források így zömmel oda is irányultak, megyei szinten is.

Ugyanakkor tény, hogy a fejlesztések után a fürdők többsége működött, és jelentős részük működik ma is. Nagybajom és Babócsa ugyan bezárt, de működik több olyan fürdő is, mely 1990 előtt nem került a megyei tanács látószögébe.

JEGYZETEK / NOTES

- 1 Domonkos Endre (2019): 81-82. old. Lásd még Gulyás László (2012): A kommunista hatalomátvétel első fázisa Magyarországon. (1945-1947). Különös tekintettel az agrárgazdaságra. In. Schlett András (szerk): Földindulások-Sorsfordulók. Kollektivizálás, agrárvilág és vidéki változások a XX. század második felében. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Szent István Társulat az apostoli Szezszték Könyvkiadója. Budapest. 2012. 35-46.old.
- 2 Kanyar József (1970): 232-233. old.
- 3 Kaposi Zoltán (2002): 350-351. old
- 4 Kovács László-Takács János (1966): 77. old.
- 5 Rehák Géza (2009): 116. old
- 6 MNL-OL XIX-a-83-b 3117/1960.
- 7 Katona Klára (2015): 111-112. old.
- 8 Korim Kálmán (1976): 36. old.
- 9 Korim Kálmán (1976): 37. old.
- 10 Lengyel László (1976): 37-38. old.
- 11 Somogyi Néplap 1957. szeptember 15.
- 12 Somogyi Néplap 1967. május 3.
- 13 Somogyi Néplap 1964. december 29.
- 14 Somogyi Néplap 1965. április 22.
- 15 Somogyi Néplap 1966. május 13.
- 16 Somogyi Néplap 1970. szeptember 18.
- 17 Lengyel László (1976): 38. old.
- 18 Lengyel László (1976): 38-39. old.
- 19 Korim Kálmán (1976): 37. old.
- 20 MNL-SML XXXV-1-c-139. 8.11.1979.
- 21 MNL-SML XXXV-1-c-181. 29.10.1986.
- 22 Zákonyi Ferenc (1983): 237. old.; Somogyi Hírlap 1906. július 26.
- 23 Belügyi Közlöny 1910. január 30.
- 24 Budapesti Közlöny 1923. június 28.
- 25 Somogyi Néplap 1957. szeptember 15.
- 26 Somogyi Néplap 1958. április 23.
- 27 Somogyi Néplap 1967. január 7.
- 28 MNL-SML XXXV-1-b-18. 29.4.1969.

- 29 Somogyi Néplap 1981. november 15.
- 30 Somogyi Néplap 1988. június 21.; Szociális és Egészségügyi Közlöny 1988/7.
- 31 Katona Klára (2015): 111. old.
- 32 Katona Klára (2015): 112. old.
- 33 Somogyi Néplap 1964. december 29.
- 34 Somogyi Néplap 1965. július 23.
- 35 Somogyi Néplap 1970. április 1.
- 36 Somogyi Néplap 1973. április 22.
- 37 Somogyi Néplap 1979. december 13.
- 38 MNL-SML XXIII-2-a 150/1980. 9.9.1980.
- 39 Somogyi Néplap 1982. január 21.
- 40 Somogyi Hírlap 2001. január 11.
- 41 Belügyi Közlöny 1942. március 15.
- 42 Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): 217. old
- 43 Somogyi Néplap 1954. augusztus 12.
- 44 Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): 217. old
- 45 Somogyi Néplap 1962. augusztus 21.
- 46 Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): 217. old
- 47 Lengyel László (1976): 38. old.
- 48 Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): 217. old
- 49 Lengyel László (1976): 38. old.
- 50 Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): 217-218. old
- 51 MNL-SML XXXV-1-b-5. 17.9.1960.
- 52 Korim Kálmán (1976): 36. old.
- 53 Somogyi Néplap 1967. május 3.
- 54 Somogyi Néplap 1967. április 16.
- 55 Somogyi Néplap 1977. augusztus 25.
- 56 Somogyi Néplap 1987. június 17.
- 57 Somogyi Néplap 1970. december 8.
- 58 Zákonyi Ferenc (1983): 170. old.
- 59 Somogyi Néplap 1964. október 22.
- 60 Somogyi Néplap 1986. július 24.
- 61 Zákonyi Ferenc (1983): 300. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Dombóvári László – Kuminetz Gyula – Mészáros Ádám (2014): Csokonyavisonta. Csokonyavisonta Domonkos Endre (2019): Közép- és Kelet-Európa gazdaságtörténete 1945-1953 között. Budapest
- Gulyás László (2012): A kommunista hatalomátvétel első fázisa Magyarországon. (1945-1947). Különös tekintettel az agrárgazdaságra. In. Schlett András (szerk.): Földindulások-Sorsfordulók. Kollektivizálás, agrárvilág és vidéki változások a XX. század második felében. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Szent István Társulat az apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest. 2012. 35-46.old.
- Kanyar József (1970): Somogy a felszabadulás hónapjaiban. Kaposvár
- Kaposi Zoltán (2002): Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000. Budapest-Pécs
- Katona Klára (2015): Adalékok a Batthyány család kora újkori fürdőkultúrájához. In. Horváth Szilvia - Tóth Mária (szerk.): A Fürdőélet és egészségturizmus a Dunántúlon az ókortól napjainkig című konferencia tanulmánykötete. Rippl-Rónai Múzeum. Kaposvár. 111-120. old.
- Korim Kálmán (1976): A hévízkutatás és hasznosítás helyzete és lehetőségei Somogy megyében. Hidrológiai Tájékoztató 1976. 33-37. old.
- Kovács László-Takács János (1966): Az idegenforgalom alakulása és fejlődése Magyarországon 1945-1965. Budapest
- Lengyel László (1976): Hozzászólás dr. Korim Kálmán „A hévízkutatás és hasznosítás helyzete és lehetőségei Somogy megyében” című előadásához. Hidrológiai Tájékoztató 1976. 37-39. old.
- Rehák Géza (2009): Fékek és kétségek a turizmus fejlesztését illetően a hatvanas évek elején. Aetas 2009/2. 104-117. old.
- Zákonyi Ferenc (1983): A Dunántúl gyógyfürdői és fürdői. Budapest

Hivatkozott törvények, rendeletek

- Belügyi Közlöny 1910, 1942
 Budapesti Közlöny 1923
 Szociális és Egészségügyi Közlöny 1988

Hivatkozott források

- MNL-OL XIX-a-83-b Minisztertanácsi előterjesztések és határozatok
 MNL-SML XXIII-2-a Somogy Megyei Tanács V. B. ülések jegyzőkönyvei és előterjesztései

MNL-SML XXXV-1-b MSZMP Somogy Megyei Pártbizottságának ülései

MNL-SML XXXV-1-c MSZMP Somogy Megyei Ideiglenes Intéző Bizottságának ülései

Hivatkozott sajtóanyagok

Somogyi Néplap, 1954, 1957, 1958, 1962, 1964, 1965, 1966, 1967, 1970, 1973, 1977, 1979, 1981. 1982, 1986, 1987, 1988; Somogyi Hírlap, 1906, 2001